

Zowel pesten als verdedigen kan leiden tot hogere status in de klas

Waarom pesten pesters? En wat maakt dat omstanders ingrijpen als het pesten gierend uit de klauwen loopt? Socioloog Rozemarijn van der Ploeg, onderzocht de emotionele en sociale processen die een rol spelen bij pesten, gepest worden en verdedigen op de basisschool. Haar conclusie: pesten is een effectieve manier om populair te worden of te blijven. Maar ook het verdedigen van een slachtoffer kan de populariteit verhogen.

Iedereen kent nog wel dat kind in zijn of haar klas dat gruwelijk werd gepest. Bij mij heette hij Lennart. Zijn ouders waren werkloos en daardoor zag je hem nooit op Nikes of in andere merkleding lopen. Het was een Zeeman-kind. En wie daar shopte, zo was destijds onze vurige overtuiging, verdiende het haast om gepest te worden. Daarbij geurde hij ook altijd wat typisch. 'Naar pies!', brulde de populairste jongen op een dag door de klas, waarop iedereen moest gniffelen. Iedereen behalve Lennart, die steeds dieper wegzonk in zijn morsige capuchontrui. De leraar was even nergens te vinden.

BLIKSEMAFLEIDER

Arme Lennart, denk ik nu. Dit was al zijn tweede basisschool en nog geen week in het nieuwe jaar was hij er wederom uitgepikt als pispaaftje. Een rol die hij voor de rest van zijn tijd daar zou vervullen. Net als op zijn vorige school moeten we zijn angst geroken hebben. Geslagen heb ik hem nooit. Maar ook ik zag hoe hij soms in blinde paniek over het schoolplein werd gejaagd. Een ongelijke strijd, want hij werd altijd door een groepje achterna gezeten: de populaire jongen en zijn beste vrienden. En Lennart werd ook vrijwel altijd gepakt, waarna er onder luid gejoel een dikke rochel in zijn haar werd gewreven. Lennart, zo wisten wij allen, was feitelijk vogelvrij verklaard. Met hem kon je doen wat je wilde. En al deed je

niets, dan nog was hij een fijne bliksemafleider. Zolang hij gepest werd, werden wij dat niet.

PASSIEVE OMSTANDER

Ik was, zoals Rozemarijn van der Ploeg, sociologe en postdoctoraal researcher aan de Rijksuniversiteit Groningen, het in haar proefschrift over pesten en slachtofferschap omschrijft, een 'passieve omstander'. Eén van de kinderen die niets doen om het pesten te stoppen, veruit de grootste groep in de meeste klassen. Zelf was ze er vroeger ook één, ontdekte Van der Ploeg tijdens het schrijven van *Be a buddy, not a bully?*, waarbij ze de emotionele en sociale processen onderzocht die een rol spelen bij pesten, gepest worden en verdedigen op de basisschool.

Belangrijkste vraag in een dergelijk onderzoek is natuurlijk: waarom pesten kinderen? En waarom nemen sommige kinderen het voor de slachtoffers op, terwijl anderen niks doen om het pesten tegen te gaan? Volgens haar speelt sociale status een grote rol. 'Met name populair zijn, is belangrijk: kinderen willen opvallen en een dominante positie hebben in de klas. En pesten, zo blijkt uit alle onderzoeken, is een effectieve manier om populair te worden of te blijven. Maar - en dat is opvallend - ook het verdedigen van een slachtoffer kan de populariteit verhogen.'

VERDEDIGERS

'Deze resultaten zijn in lijn met recente theorieën dat pesten een groepsproces is, waarin sociale status een grote rol speelt', vervolgt de socioloog. 'Denk bijvoorbeeld aan het van oorsprong Finse anti-pestprogramma KiVA. Pesters worden vaak gesteund door kinderen die mee gaan doen ('assistenten'), kinderen die om het pesten lachen ('versterkers') of kinderen die niets doen om het pesten te stoppen ('passieve omstanders'). Het doel van KiVA is om de groepsnorm in de klas zodanig om te buigen dat kinderen opkomen voor slachtoffers van pesten ('verdedigers') en dat pesters met hun negatieve gedrag geen status in de groep meer krijgen. Op deze manier wordt beoogd dat de motivatie om te pesten afneemt en er uiteindelijk minder gepest wordt op school.' Op papier klinkt dit allemaal pri-

ma. En anti-pestprogramma's boeken ook zeker resultaat, weet Van der Ploeg. 'Zowel in Finland als in Nederland is gebleken dat KiVA succesvol is in het verminderen van pesten. Toch worden óók op KiVa-scholen nog steeds kinderen gepest: in Nederland ongeveer 12 procent. Willen we dit percentage nog verder verlagen, dan ligt het voor de hand dat we ons moeten richten op de verdedigers. Of liever: onderzoeken naar wat kinderen motiveert om in te grijpen in een peestsituatie. De wetenschap dat hun populariteit ook toeneemt wanneer ze een slachtoffer verdedigen, is daarbij een belangrijk gegeven.'

GROEPSDYNAMIEK

'Voor anti-pestinterventies lijkt het essentieel om (pestende) kinderen zich ervan bewust te maken dat zij door middel van pro-sociaal gedrag óók populair kunnen worden', zegt Van der Ploeg. 'Interventies kunnen bijvoorbeeld oefeningen bevatten die het empathisch vermogen van leerlingen vergroten. Maar we moeten pesters ook trainen in het gebruiken van pro-sociaal gedrag. Verder is het belangrijk dat leerkrachten meer inzicht krijgen in de groepsdynamiek van hun klas. Rapporten met daarin informatie over de sociale structuur (Wie is bevriend met

wie?, Wie wordt gepest door wie?) en het welbevinden van leerlingen kunnen helpen om gepeste kinderen en pesters in een vroeg stadium te signaleren. Daarnaast kunnen deze rapporten gebruikt worden om een uitgebalanceerde steungroep samen te stellen met daarin kinderen die in het bijzonder aangemoedigd kunnen worden om te gaan verdedigen. Bijvoorbeeld, omdat zij een goede positie hebben in de groep en zelf niet gepest worden.'

STATUS

'Voor vervolgstudies is het ten slotte essentieel om te onderzoeken hoe de verworven inzichten over de emotionele en sociale processen die een rol spelen bij pesten, gepest worden en verdedigen - en de daaruit voortvloeiende implicaties - het best toegepast kunnen worden in anti-pestinterventies. Op deze manier kan wetenschappelijk onderzoek een fundamentele bijdrage leveren aan het voorkomen en oplossen van pesten op school! Maar of pesten hiermee helemaal valt uit te bannen? Van der Ploeg vreest van niet. 'De drang naar status is de mens blijkbaar ingebakken. En er zullen altijd types zijn die hun populariteit op antisociale manieren proberen af te dwingen. Een volledig pestvrije school is dan ook lastig te realiseren.' ■